

2. Тамберг Ю. Г. Как развить чувство юмора / Ю. Г. Тамберг. — [2-е изд., испр.]. — М. : Флинта, 2006. — 272 с.

3. Шишова Т. Научите ребенка смеяться / Т. Шишова // Воспитание школьников. — 2002. — № 1. — С. 37-39.

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ МУЗИЧНО-ІМПРОВІЗАЦІЙНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

УДК 378+372.87+78.09

Демидова М.Г.,

Мен Мен

У статті розкриваються результати діагностичного експерименту з визначення рівня сформованості музично-імпровізаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва. Висвітлені критерії і показники сформованості музично-імпровізаційних умінь.

Ключові слова: імпровізація, музично-імпровізаційні уміння, когнітивний критерій, перцептивний критерій, виконавський критерій.

ДИАГНОСТИКА СФОРМИРОВАННОСТИ МУЗЫКАЛЬНО-ИМПРОВИЗАЦИОННЫХ УМЕНИЙ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ

Демидова М.Г.,

Мэн Мэн

В статье раскрываются результаты диагностического эксперимента по выявлению уровня сформированности музыкально-импровизационных умений будущих учителей музыкального искусства. Освещены критерии и показатели сформированности музыкально-импровизационных умений.

Ключевые слова: импровизация, музыкально-импровизационные умения, когнитивный критерий, перцептивный критерий, исполнительский критерий.

DIAGNOSTICS OF THE FORMATION OF MUSICAL-IMPROVISATIONAL COMPETENCIES OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

M. Demidova,

Men Men

The article deals with the diagnostic results of formation of musical-improvisational competencies of the future teachers of music. Criteria, aspects as well as levels of the formation of music-improvisational competencies for the students are identified.

Key words: improvisation, musical-improvisational competencies, cognitive criterion, perceptual criterion, performing criterion.

Постановка проблеми. Сучасна освітня практика постійно вимагає від учителів нових професійних якостей. Відповідно, ускладнюється структура підготовки вчителів музичного мистецтва. Крім володіння великим спектром знань і умінь, а також навичок у галузі інструментального музикування, хорового диригування та вокалу, що виражається у професійному виконанні вивченого репертуару, вчитель музичного мистецтва повинен вміти вільно орієнтуватися в будь-якому музичному матеріалі, який, зокрема, буває необхідно самостійно створити. Під вільною орієнтацією мається на увазі наявність здатності логічного осмислення структури музичного матеріалу, що виконується, й умінь заповнення і створення відсутнього нотного тексту – зокрема музично-імпровазійних умінь.

Формування і розвиток музично-імпровазійних умінь у майбутніх фахівців є важливим і водночас дуже складним процесом, тому потребує постійного контролю на всіх етапах музичного навчання студентів у педагогічних університетах. Визначення концептуальних основ методики продуктивного розвитку означених умінь зумовлений результатами діагностики їх сформованості.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання навчання імпровазації студентів вищих навчальних закладів мистецтв та культури знаходили відображення в роботах О.Блоха і В.Коваленка, навчальних й методичних посібниках Т.Бершадської, О.Холопова та ін. Слід також відзначити навчальні посібники й дослідження І.Бриля, Н.Сродних, К.Шпаковської та ін., присвячені формуванню умінь у такій локальній галузі, як джазова імпровазія.

Музично-теоретичний аспект досліджуваної проблеми у зв'язку з вивченням практики генерал-басу і деяких технік композиції ХХ сторіччя висвітлено у працях Н.Гуляницької, Е.Денисова, Ю.Холопова.

Питання імпровазації і створення музичних творів на заняттях музики в загальноосвітній школі, а також у закладах дошкільної та додаткової освіти висвітлювали П.Бернард, В.Говор, Д.Заринь, Г.Каганович, М.Калугіна, П.Кемпбелл, Р.Макміллан, Л.Мун, М.Хофман, Б.Шеломов та ін. У цих дослідженнях і методичних розробках обґрунтовано необхідність включення імпровазації та самостійного створення музики до процесу музичного навчання й виховання дітей, а також пропонуються різноманітні моделі організації педагогічного керівництва цією діяльністю.

Проблеми формування вмінь музично-композиційної та імпровазійної діяльності в студентів музичних факультетів педагогічних ВНЗ досліджувалися в працях Б.Бекмухамедова, П.Терентєвої, Ю.Шмалько та ін. Ці вміння формуються як додаткові до основних фахових якостей майбутніх учителів музики і розглядаються як засіб формування музичного мислення, виховання творчої індивідуальності, розвитку творчих нахилів особистості студентів, як необхідні для здійснення майбутніми фахівцями різних видів діяльності в галузі музичного мистецтва.

Сьогодні загальнотеоретичні проблеми імпровазації як виду художньої діяльності і композиторської творчості відображено в дослідженнях Л.Глухова, Ю.Глушенка, С.Мальцева, Н.Найко, К.Орлової, В.Харькіна та ін. В наукових працях цих авторів представлені різні аспекти означеної теми.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури засвідчив відсутність цілісної та систематизованої системи діагностики сфор-

мованості музично-імпровізаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва.

Метою статті є висвітлення результатів діагностичного експерименту щодо виявлення рівня сформованості музично-імпровізаційних умінь студентів педагогічних університетів на основі розроблених критеріїв і показників прояву означених умінь.

Виклад основного матеріалу. Діагностичний експеримент щодо виявлення рівня сформованості музично-імпровізаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва спрямований на з'ясування умов та обставин, за яких відбувається успішний перебіг процесу навчання імпровізації, визначення й констатування певного стану сформованості означених умінь студентів з метою їх подальшого удосконалення, отримання чітких уявлень щодо причин, перешкоджаючих досягненню накреслених результатів. Діагностику сформованості музично-імпровізаційних умінь ми розглядаємо як теоретичну конкретизацію стану і прогнозів розвитку майбутніх фахівців, яка здійснюється на основі наукових принципів і за допомогою спеціального наукового апарату.

Зазначимо, що дослідно-експериментальна робота ґрунтувалася на особливостях організації та проведення педагогічних досліджень, розкритих у роботах О.Власової, С.Гончаренка, І.Зязюна, А.Кузьмінського, Н.Миропольської, Н.Мойсеюка, В.Оконя, І.Підласого, а також на методичних рекомендаціях І.Зимньої, О.Рудницької, П.Щербаня щодо дослідження питань виконання студентами професійно-педагогічної діяльності.

Основними методами дослідження було обрано: анкетування, інтерв'ю, бесіди, метод педагогічного спостереження та аналіз продуктів самостійної навчально-пізнавальної, художньо-виконавської і творчої діяльності студентів. Це дало змогу проаналізувати сучасний стан проблеми формування музично-імпровізаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва і створити інформаційну базу для забезпечення реалізації комплексу знань, умінь та навичок з означеної проблеми.

На основі уточнення педагогічних трактовок понять «музична імпровізація» та «вміння» визначаємо музично-імпровізаційні вміння майбутнього вчителя музичного мистецтва як сукупність дій і операцій, вироблених суб'єктом імпровізаційної діяльності, які сприяють реалізації основного принципу імпровізації – відсутності поетапності у створенні продукту творчої діяльності.

Оснву музично-імпровізаційних умінь складають комунікативні, когнітивні, виконавсько-творчі дії особистості, які забезпечують управління музичним мисленням і сприяють його продуктивності. Це дає підстави вважати, що структура досліджуваного феномена включає *художньо-комунікативний, семантико-когнітивний, творчий, психолого-екзистенційний і техніко-виконавський* компоненти.

Виявлення структурних компонентів музично-імпровізаційних умінь студентів педагогічних університетів, а також особливостей і специфіки процесу їх розвитку є основою для визначення критеріїв сформованості досліджуваного феномена, якими стали: *когнітивний, перцептивний і виконавський* критерії.

Когнітивний критерій спрямовано на виявлення кількісних і якісних показників знань і умінь теоретичного і практичного рівнів, що сприяють успі-

шному формуванню музично-імпроваційних умінь студентів, зокрема таких, як: наявність знань з курсу «Гармонія» та «Сольфеджіо» щодо принципів і способів гармонізації мелодії, транспонування, техніки акордових заміни тощо; наявність навичок музичного цитування у процесі імпровізування; володіння системою графічної фіксації музичного матеріалу.

Перцептивний критерій визначає перцептивно-рефлексивні вміння студентів, пов'язані з виникненням музично-слухових уявлень та їх реалізацією через певні музичні інтонації, емпатію, передбачення як динаміку розвитку музичного тексту, очікування слухачів або наміри учасників ансамблевого виконавства. Цей критерій характеризується такими показниками: наявність умінь інтонаційного втілення музично-слухових уявлень; наявність антиципаційних умінь; володіння респонсорними формами музикування.

Виконавський критерій відображає механізми відтворення звукоідеалу імпровізації за такими показниками: наявність музичної реакції; ступінь розвиненості музично-виконавської ініціативи; наявність психоемоційного комфорту в ситуаціях непередбаченості.

Відповідно до критеріїв та їх показників було визначено якісні рівні сформованості музично-імпроваційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва: високий, середній і низький.

При визначенні змісту анкет і бесід дотримувалися тієї позиції, що запитання мають бути якомога творчими і повинні розкривати всі аспекти рівня сформованості музично-імпроваційних умінь студентів педагогічних університетів.

Для виявлення сформованості досліджуваного феномена за *когнітивним* критерієм було розроблено завдання продуктивно-репродуктивного характеру, за допомогою яких було визначено якісний і кількісний рівень знань й умінь, що складають основу будь-якого імпровізування. Студентам було запропоновано виконати такі завдання:

1) виконання на музичному інструменті певних гармонічних послідовностей, які обов'язково склалися з Д7, Ув7, Ум7, Мвв7 з подальшим вирішенням;

2) гармонізація заданої мелодії, яка припускала двократне її виконання з використанням у першому викладі тризвуків, у другому – септакордів;

3) гармонізація заданої мелодії на умовах цитування певного стилю фактури і гармонії (стиль Ф.Шопена, В.Моцарта, Ф.Листа, К.Дебюссі);

4) цитування у процесі гармонізації заданої мелодії відомого музичного фрагмента, теми, елементів теми;

5) графічна фіксація складеного музичного фрагменту із вказівкою літературного позначення функцій їх енгармонізацій, напрямку руху мелодії, модуляційних переходів особливостей музично-виразних засобів;

6) транспонування кадансової послідовності 5-7 акордів, яка є супроводом мелодії (гармонізувалася студентами під час виконання попередніх завдань).

Аналіз результатів виконання майбутніми фахівцями спеціально розроблених завдань засвідчило те, що 37,8% студентів продемонстрували володіння знаннями з курсу «Гармонія» на достатньому рівні; вони мають уявлення щодо буквенно-цифрових позначень та принципів збагачення гармонічної «сітки».

Однак навіть цей відсоток випробуваних не продемонстрували володіння принципами вільної побудови і комбінування акордових структур. Нами відзначена також відсутність у студентів необхідного ступеня автоматизації внутрішньо-слухових процесів. Значні утруднення викликало в майбутніх учителів музичного мистецтва виконання заданої буквенно-цифрової послідовності.

У цілому можна стверджувати, що найпростіші варіанти гармонізації (тризвуку) мелодії більшість випробуваних виконали (близько 78%). Причому, деякі студенти (19,5%) виконували завдання на інтуїтивному рівні або за принципом «випадкового влучення».

Близько 5% випробуваних мали абсолютний слух, що, у свою чергу, сприяло успішному перебігу процесу гармонізації. Водночас після ускладнення запропонованого завдання – зокрема пропонувалося замінити тризвуки септакордами студенти зазнали труднощів і незручності.

Діагностика сформованості музично-імпровізаційних умінь за *перцептивним* критерієм полягала у визначенні рівня кореляції між музично-слуховими уявленнями майбутніх фахівців та їх інтонаційним втіленням, а також ступеня розвитку антиципаційних умінь і навичок володіння респонсорними (діалогічними) формами музикування.

Робота над виявленням рівня розвитку інструментального втілення слухових уявлень ґрунтувалась як на практичному досвіді викладачів і студентів, так і на теоретичних дослідженнях А.Маклігіна і Г.Шатковського в галузі практичного навчання фортепіанній імпровізації [1; 3].

Студентам було запропоновано виконати такі завдання:

- 1) інтерпретувати музичні твори через суб'єктивне передслухання;
- 2) виконати імпровізацію-продовження;
- 3) виконати імпровізацію-супровід.

Результати аналізу даних з виявлення вмінь інтонаційного втілення музично-слухових уявлень дали можливість стверджувати таке: 41,9% досліджуваних частково виконали перше завдання. Лише 19,5% студентів створили імпровізаційний акомпанемент до солоючої партії на достатньому рівні. Майбутніми фахівцями було допущено такі помилки: музичний супровід не був безперервним процесом, були присутні гармонічні невідповідності, суєта, розгубленість, зайва поспішність, невиразність виконання тощо.

Під час виконання другого і третього завдання було виявлено, що студенти, на жаль, не володіють уміннями одночасного поєднання сприйняття слухової інформації від ансамблевого партнера і моментального відтворення нового музичного продукту на основі інтонаційної, жанрової, темпоритмічної єдності.

Безпосереднє виявлення рівня антиципаційних (сенсоматорних) умінь здійснювалося за допомогою таких завдань:

- 1) виконання певної орнаментики у верхньому і середньому регістрах, а також пасажів (арпеджіо) на тлі заданого гармонічного стандарту (в нижньому регістрі);

2) дворучне обігрування гармоній, виконаних на другому інструменті.

Розробка критеріїв оцінки антиципаційних умінь ґрунтувалася на критеріях оцінки загальних сенсомоторних здатностей, описаних К.Гуревичем, зокрема таких: результативність діяльності, швидкість, оригінальність, ступінь подолання несприятливих умов [2].

За результатами діагностичного обстеження наявність антиципаційних умінь частково проявлялась у 10,6% студентів. Серед основних недоліків відзначимо одноманітність і невідповідність використаної орнаментики або виду гармонічного розкладу характеру заданої мелодії. Майже 90% майбутніх учителів музичного мистецтва зазнавали труднощів під час виконання запропонованих завдань через відсутність імпровізаційного досвіду, наявність недостатньо розвинених сенсомоторних умінь тощо.

Для визначення рівня сформованості музично-імпровізаційних умінь студентів педагогічних університетів за *виконавським* критерієм було розроблено завдання зростаючої складності. Зокрема, майбутнім фахівцям пропонувалося виконати на музичному інструменті: вирішення акордів, сприйнятих на слух; вирішення послідовності акордів; певну мелодію, перевівши її з «мікрорівня» в «макрорівень»; мелодію із випередженням 1-ої долі і запізненням на 3-тю долю. Також студенти намагалися визначити схему алгоритмічного мелодійного фрагмента.

Діагностика виконавських умінь здійснювалася за допомогою педагогічного спостереження за емоційним станом студентів під час імпровізування. При ансамблевому виконанні (разом з викладачем) було навмисно введено несподівані мелодійні обороти, тональні зрушення, дисонуючі гармонії тощо. Під час такого імпровізування фіксувалася наявність або відсутність звукотворчих «порушень» й виконання основних правил структурування, як на рівні відбору музично-виразних засобів, так і на рівні логіки побудови художнього тексту.

При ансамблевій імпровізації, на жаль, більшість студентів вдавалася до найпростіших видів підбору акомпанементу до мелодії. Мало хто з майбутніх учителів музичного мистецтва проявляли під час імпровізування творчий «азарт», виконавську ініціативу, «переінтонували» музичні репліки партнера й ускладнювали музичну фактуру тощо.

Під час виконання студентами імпровізаційної діяльності було відзначено різне емоційне ставлення випробуваних до ситуації непербачуваності: для одних вона була стимулом активізації художньої уяви, виконавської ініціативи, інтонаційних «провокацій», а для інших (більшості) спонтанне виконання було причиною скутості, емоційної закритості, «паралізації» творчої фантазії та ініціативи.

Загальні кількісні результати констатувального етапу дослідження засвідчили перевагу середнього і низького рівнів сформованості музично-імпровізаційних умінь студентів педагогічних університетів. Отримані результати представлено в таблиці 1 і на рис. 1.

Рівні сформованості музично-імпровазаційних умінь студентів
Таблиця 1

№	Критерії	Рівні					
		високий		середній		низький	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Когнітивний	48	19,5	120	48,8	78	31,7
2	Перцептивний	40	16,2	86	35,0	120	48,7
3	Виконавський	26	10,6	141	57,3	79	32,1
4	Середній показник у %	15,4		47,1		37,5	

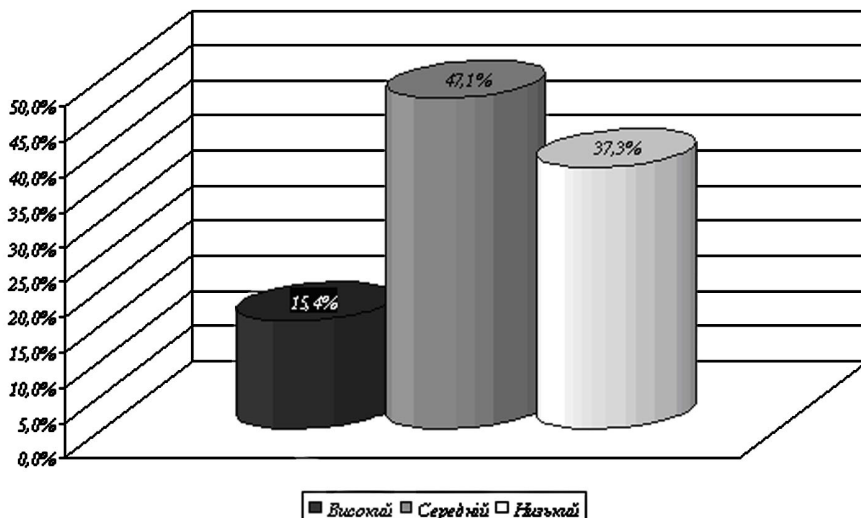

Рис.1 Рівні сформованості музично-імпровазаційних умінь студентів

Висновки. Узагальнення результатів констатувального експерименту доводить, що найбільш сформованими музично-імпровазаційні вміння майбутніх учителів музичного мистецтва є за когнітивним критерієм, який відображає рівень теоретичних знань і практичних дій, необхідних для виконання імпровазаційної діяльності. Деяко нижче результати сформованості досліджуваного феномена за виконавським критерієм: студенти володіють певними виконавськими навичками, але не можуть їх продемонструвати під час імпровізування. Значно нижчими є прояви показників перцептивного критерію. Особливих труднощів майбутні вчителі музичного мистецтва зазнають під час виконання імпровазаційних завдань через відсутність імпровазаційного досвіду і наявність недостатньо розвинених сенсомоторних умінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маклыгин А. Импровизируем на фортепиано / А.Маклыгин. – М.: Престо, 2000. – 32 с.
2. Психофизиологические вопросы становления профессионала / [ред. К.М. Гуревича]. – М.: Просвещение, 1974. – 199 с.
3. Шатковский Г.И. Сочинение и импровизация мелодий / Г.И.Шатковский. – Омск: РЭМИС, 1991. – 88 с.

ЗМІСТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ФІЛОЛОГІЇ

УДК 378+378.22+37.032(005)+80

Копусь О. А.

У статті описано зміст та організацію процесу формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів філології; визначено провідні методи для здійснення експериментальної перевірки науково-методичного забезпечення процесу формування фахової лінгводидактичної компетентності магістрантів; з'ясовано рівні сформованості означеної компетентності в майбутніх магістрів філології.

Ключові слова: фахова лінгводидактична компетентність, майбутні магістри філології, педагогічний експеримент, критеріальна модель.

СОДЕРЖАНИЕ И ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЛИНГВОДИДАКТИЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ФИЛОЛОГИИ

Копусь О. А.

В статье описаны содержание и организация процесса формирования профессиональной лингводидактической компетентности будущих магистров филологии, определены ведущие методы для осуществления экспериментальной проверки научно-методического обеспечения процесса формирования профессиональной лингводидактической компетентности магистрантов; выяснены уровни сформированности указанной компетентности у будущих магистров филологии.

Ключевые слова: профессиональная лингводидактическая компетентность, будущие магистры филологии, педагогический эксперимент, критеріальна модель.

THE CONTENT AND ORGANIZATION OF THE PROCESS AIMED AT FORMING PROFESSIONAL LINGVODIDACTIC COMPETENCE OF THE FUTURE MASTERS OF PHILOLOGY

Kopus O. A.

The content and organization of the process aimed at forming professional lingvodidactic competence of the future masters of philology are described in the article; the up-to-date methods facilitating the